

Мириси старе хартије

Ако ниси жива, јави да знам...

Коверте, разгледнице и маркице већ су закорачиле у прошлост. Уместо на хартији, данас мисли и осећања махом шаљемо електронски, ако и за то имамо времена, а чувамо их у фолдерима, тражимо у инбоксима...

Док је Маркесов пуковник добар део живота провео ишчекујући, на крају и не дочекавши, поштар, госпођу Коловић из Крагујевца није мучила та врста стрепње. Њен муж, угледни лекар Илија Коловић, одмах јој се јавио са службеног пута. У писму отпослатом 1886. године био је лекарски тачан: „Драга, пошаљи ми по овом момку шест дуката јер већ немам трошка. Коња сам платио, па немам ништа кочијашу давати. Здрав сам и то ми је једина срећа, јер све друго иде као што не желим. Не знам када ћу се вратити кући... Чувај кућу и пази се, немој да доласком мојим нечим ме наљутиш... Буди здрава и љуби те много Твој Илија...”

И један Пеђа недавно је писао својој Маленој.

Неколико тренутака касније „поштар” јој позвонио -

само једном. Палцем је, хитро и вешто, отворила пошту. Прво је чула тактове песме „I love You baby”, а онда угледала свог драгог с осмехом чија се ширина једва угурала у екран мобилног телефона. Потом је засветлуцала порука с енглеском абецедом:

„сао malena zurim na faks bez kinte sam moram basom nema frke stizem do 12 cujem se после i palimo na hasu.”

Кратак и језгровит био је и телеграм који је Никола Тесла 18. августа 1939. године упутио у Загреб, вајару Ивану Мештровићу:

„radi naseg potomstva i sveg slavenskog roda zelim da poslije moje smrti ostane moja bista od cudotvorne ruke mestrovica ocekivam da cete posjetiti izlozbu. ako ne bili se moglo narediti jos nemam gotovine ali sam pripravan sve na drugi nacin izraditi za vase i moje zadovoljstvo lice mi je jos glatko oci bistre i nisam ocelavio. svi zele da se vase neumrlo djelo izlozi ovdje. molim vas brzojavite vase raspolozewe i namjeru

vas obozavatelj
nikola tesla.”

Из кутија за ципеле

Ова три кратка дописа су, на неки начин, рам за причу о несвакидашњој изложби која је недавно приређена у Етнографском музеју у Београду. Пре тога могли су да је виде Крушевљани, а након главног града кренуће и у друга места драге нам отаџбине. Наслов је симболичан - „Ми смо здраво што и вама желимо”, аутор изложбе је Живка Ромелић из Народног музеја Крушевац, а коаутор Весна Душковић из Етнографског музеја у Београду. За изложбу, којој у поднаслову стоји одредница „приватна преписка као вид породичне комуникације”, материјал је позајмљен из једанаест музеја Србије и део је пројекта „Приватни живот на тлу Србије” који је покренула издавачка кућа „Клио”. Најстарије писмо потиче из 1865. године, а најсвежији предмети преписке су најновији модели мобилних телефона с исписаним SMS порукама и и-мејлови. Готово затворен (временски) круг обима од близу 150 година, од миришљавих и накићених љубавних писама до штуре електронске поште.

Бар за тренутак, стресавши са себе прашњаве наслаге пролазности, у пригодне стаклене витрине угнездили су се чувари таванских и подрумских тајни наших предака. Из затурених кутија за ципеле и лименки с устајалим траговима мириса мармеладе затечено су зажмиркала

Клик за увећање

писма, дописне карте, разгледнице, позивнице, споменари, дневници и све оно што је некада, једино како се тада могло, покушавало да скрати даљине и приближи најближе, ободри и сневесели. А у њима животи на парче поверени ћутљивом оку хартије, од свакодневних општих података до најдубљих и најтананијих осећања, од најневинијих комшијских оговарања до страхотних вести с фронта.

Клик за увећање

Сава и паткина глава

Љубав је, посебно у време кад је патријархално друштво уздржаваће од показивања осећања неговало као врлину, свој одушак исказивала кроз писма, мада и ту махом тек у (далеким) назнакама. Тако је извесна г-ђица Миља из Зајечара М. Катићу у Крушевац послала писмо крцато зебњом „...бићу искрена према Вама... Ваше писмо колико ме је обрадовало, толико ме је и онерасположило... Јер кроз цело Ваше писмо провејава нека сумња у моје истинске осећаје према Вама...” Нешто касније пише: „...са пуно радости и задовољства прочитах Ваше драго писмо... читајући га, низаху се преда мном дивне слике наше скоре прошлости...” У другом случају хартији се поверава неки други заљубљени младић, устрептало и одлучно: „Драга Ано, већ трећи пут Ти пишем, а Ти не јављаш да си жива. Ако ниси, јави да знам...” Сумњичав је и онај који пише: „Нисам Вас синоћ видео на корзоу...”

У тим и таквим писмима осећања писца могао је да одгонетне и поштар, па чак и легендарна патка која је преко Саве носила писмо на врх главе. Посебно она с ковертом какве пастелне боје, својеручно украшена одговарајућим цртежом цвета, па чак и напудерисана. Нежне поруке путовале су и у ковертама увезаним сатенском машном.

Нису, наравно, писмима јездила само (полу)скривена осећања. Њима су чланови породице, рођаци и пријатељи обавештавали једни друге о здрављу, материјалном стању, предузетим пословима, али и о, на пример, веридби кћери комшинице Јелице и унапређењу наредника Милована. И сва су била јединствена, јер су писана својеручно, различитим рукописима стилских и граматичких особености. Зато су данас драгоцен и непоткупљив сведок стања једног друштва кроз различита раздобља.

Појава дописница и разгледница као важног дела преписке указује да су поруке сад сажетије и отвореније. Уз то, разгледнице постају и својеврсни знак положаја у друштву јер пошљалац обавештава примаоца, али и његову најближу околину, где је стигао и то јавно документује. А кратке поруке готово су једнообразне, типа: „Овде је предивно. Уживамо и мислимо на вас...”

Било је то време с почетка 20. века, кад туризам лагано отвара своја врата. Па тако извесни господин Радисав 1907. свом куму г. Авраму Стаматовићу, учитељу у Крушевцу, шаље вести о боравку у Врњачкој Бањи, „где пије воду и остаје до 31. о. м, јер нема више времена, а да је на косту у квартиру у хотел Сотировић бр. 20”. Истовремено, на карти је (бојена) слика дотичног хотела, са све гостима у башти, права летња идила. И кад тако нешто, а све уз помоћ говорљивог бркатог поштара, крене улицом дотичног примаоца... шта ће њима више од тога.

Форвардуј ме!

Како је време текло, са све додатним техничким новотаријама, појављују се и карте с фотографијама пошљаоца, самог или с породицом. Уз одговарајућу посвету, дабоме. Да се види, да се зна... што и вама желимо. Ускршње, божићне и славске, али и осмомартовске честитке - с мотивима који одговарају времену слања - такође су драгоцен пример овог путовања кроз прошлост. С почетка је овај (леп) обичај примењиван углавном међу припадницима добростојећег дела друштва, те су први примерци честитки били фини, уметнички радови који су лично уручивани. А потом је, мало-помало, кренуо прави цунами, често с честиткама свему и свачему, чак до положене „мале матуре”. Сада се то, ако се и ради, чини углавном електронском поштом, исти текст се „форвардује” на жељене адресе које постоје у менију рачунара или мобилног телефона. Песник би рекао: три динара, друже! Толико, отприлике, кошта једна SMS порука. Са смешком или одговарајућом „апликацијом”.

Неизоставан део приватне преписке свакако су биле и разноврсне позивнице, од веридби до прославе округле годишњице неког предузећа. Посебну важност, али и разлог да буду негде сачуване, имале су оне у којима су се одређене особе позивале на какав пригодан пријем на двору или у неком сличном угледном објекту. С подацима о очекиваној трпези, као и о распореду музичких нумера.

Уз споменаре, тај неизоставни део дечаштва и девојаштва данашњих средовечних особа, и дневници су били прилика да се хартији повере најинтимније тајне. Неки су то правили као сопствени, само њихов, подсетник одрастања, други (уверени у своју важност) као потврду да су, је л’ те, тада баш они били у праву, па онда то звали звучно - мемоари.

Подразумева се да су приватне преписке познатих личности одувек и готово свугде заузимале посебно место и да су се, махом, брижљиво чувале. Отуд на овој изложби у Етнографском музеју и писма Мине Караџић веренику, краљице Наталије једној Крушевљанки, Иве Андрића поводом доделе Нобелове награде за књижевност, преписка Николе Тесле са сестром... И сва писана (махом) у самштини, с изазовном белином хартије пред собом и магличастим ликом особе којој ће отпутовати трагови мастила натопљени осећањима и промишљањима.

...И тако, и овде, време има своју меру... И тако и овај текст, исписан у галами редакције на болно светлуцавом екрану рачунара, сачуван у фолдеру, својеврсној кутији за ципеле, My Documents и фајлу Petar, креће својим путем. Попут највећег дела текстова овог доба.

Клик за увећање

pmilatovic@politika.co.yu